

Vereniging voor natuur-
en milieueducatie

De Adder

I.V.N.-afdeling

Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Jaargang 19 nr. 1

Juni 2011

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Rien Cardol	voorzitter
Marjan Bralten	secretaris
Henk Barendsen	penningmeester
Jeannette Heun	

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
Marjan Bralten
06-12 355 145
bralten17@zonnet.nl
www.ivn-westerveld.nl

Werkgroepen

Braakballen
Eekhoorns
Excursies
Korte Cursus
Kraam en promotie
Snuffelclub
Weidevogels

In deze Adder:

Voorwoord	3
Bestuursmededelingen Nieuwe snuffelclub?	4
Natuurgidsencursus start in september	5
Junior Rangers IVN-Westerveld en junior rangers?	6
Het NIVON en het Hunehuis	7
Zomerzeur Groene maand. Beleef buiten!	8
Vijfennegentig branden in twee jaar. Neemt het risico op branden toe?	9
Droogte in de natuur. Veelomvattend en complex	10-11
Fauna van de heide	12-13
Excursie Oostvaarderplassen	14
Dassen in Drenthe	15-16
Het Bedwongen Bos.. Over Nederlanders en hun natuur	17-18
IVN Westerveld groene agenda	19

IVN-Westerveld

Voorwoord

“Natuur zoekt duizendpoot”

Gestolen uit Trouw: deze prachtige kop. Hij staat boven een artikel van 30 mei over de crisis in de natuursector. “Voor de natuurorganisaties zijn het barre tijden. Vanuit Den Haag waait een koude wind die de uitbreiding van de natuurgebieden in Nederland heeft bevroren. De subsidies voor natuurbeheer zijn meer dan gehalveerd.” Een dag later kondigde Bleker aan dat Staatsbosbeheer 17.000 hectare natuur moet verkopen aan boeren en burgers om 100 miljoen euro voor de regering te verdienen. NRC stelt in dezelfde week dat de natuurorganisaties nauwelijks verweer hebben tegen deze gure wind en vergelijkt dat met de cultuursector: “Boswachters maken minder lawaai dan muzikanten.”

De regering helpt de natuur om zeep en de natuurorganisaties zwijgen. Het is geen mooie conclusie. En er valt ook wel iets op af te dingen. De natuur gaat niet zomaar kopje onder en er is wel degelijk tegenwind. Onlangs verwoordde een grote groep hoogleraren hun zorgen in een open brief aan de regering. Jaap Dirkmaat heeft zijn oude club ‘Das en Boom’ weer tot leven gewekt voor juridische acties tegen Henk Bleker. Provincies sputteren tegen bij de ‘herijking’ van de ecologische hoofdstructuur en steunen initiatieven om geschrapte ecologische verbindingen toch te kunnen realiseren, zoals het Oostvaarderswold in Flevoland. En er zijn al groepen burgers opgestaan die in verweer komen tegen de verkoop van een dierbaar natuurgebied in hun eigen omgeving.

Maar is het genoeg om de afbraak te stoppen? Als politici ongestraft mogen zeggen dat een weiland met koeien mooie natuur is, dan lijkt er toch wel dringend behoefte aan nieuwe aansprekende gezichten die het grote publiek op sleeptouw kunnen nemen. Trouw deed alvast wat suggesties voor het voorzitterschap van Natuurmonumenten, waar Cees Veerman vertrekt: Doekle Terpstra, André Rouvoet, Femke Halsema? Is één van hen de duizendpoot die de natuursector zoekt? We zullen het de komende tijd zien.

Intussen heeft de lente, ondanks de droogte, weer eindeloos veel nieuw leven voortgebracht en gaan we als IVN gewoon door met waar we goed in zijn: mensen betrekken bij natuur, milieu en landschap door het organiseren van natuur- en milieueducatie, excursies, kinderclubs, een nieuwe natuurgidsencursus of ... het volschrijven van ons eigen blad.

In deze Adder naast de gebruikelijke rubrieken diverse terug- en vooruitblikken. Er is extra aandacht voor de droogte van dit voorjaar en de vele natuurbranden. Henk Barendsen neemt ons mee aan de hand van Geert de Vries naar veel interessante feiten over de fauna van de heide. Wim van der Wijk, vrijwilliger bij Het Hunehuis, vertelt iets meer over NIVON en het Hunehuis omdat we daar te gast zijn voor de seizoensafsluiting. En André van Es schreef een mooie recensie van het intrigerende boek ‘Het

bedwongen bos' van Dik van der Meulen met als conclusie: zonder Jac P. Thijse had de Nederlandse natuur er heel anders uitgezien.

Dat de nieuwe Jac P. Thijse snel op moge staan!

Rien Cardol

Bestuursmededelingen

Nieuwe folder

Net als vorig jaar heeft het bestuur weer een folder voor 2011 gemaakt. Hierin staat een wervende tekst over IVN in Westerveld plus een overzicht van alle excursies, wandelingen en andere activiteiten in ons gebied. De folder ligt bij bibliotheken en andere locaties waar veel mensen komen die hopelijk interesse hebben voor IVN.

Nieuwe penningmeester

Tijdens de laatste ledenvergadering hebben we afscheid genomen als bestuurslid van Ria Duiven en Meindert Drijftholt. Met veel dank voor hun jarenlange inzet. Na een lange en vergeefse speurtocht naar nieuwe bestuursleden stond op de laatste ledenvergadering toch spontaan een nieuw bestuurslid op. *Henk Barendsen* is al volop gestart als nieuwe pen-

ningmeester. Het bestuur is erg blij met zijn komst, want met de voorbereidingen van de natuurgidsencursus, die in september begint, is er meer dan genoeg te doen.

Nieuwe verenigingssecretaris

Sinds ruim een jaar heeft de landelijke IVN-vereniging een betaalde verenigingssecretaris. Hij ondersteunt het bestuur en de ledenraad, is de spil tussen vereniging en beroepsorganisatie en ontwikkelt nieuwe programma's en projecten die bijdragen aan vernieuwing van IVN. Na evaluatie is besloten door te gaan met de tijdelijke functie en een nieuwe secretaris te werven.

En wat hebben we daar in Westerveld mee te maken? Nou wel iets: *Rien Cardol* is namelijk per 1 juli die nieuwe verenigingssecretaris. Met stand-

plaats Amsterdam.

Voorlopig blijft Rien nog in Meppel wonen, maar op termijn zal IVN-Westerveld toch echt op zoek moeten naar een nieuwe voorzitter.

Nieuwe initiatieven

De ledenvergadering vroeg het bestuur vorig jaar af en toe met een nieuwe, leuke activiteit te komen. Eén daarvan – niet nieuw, wel leuk – krijgt volgend voorjaar zijn beslag: een weekend op Terschelling op 20, 21 en 22 april. Noteer het alvast in je agenda! In de winter-Adder ongetwijfeld meer hierover.

Op 28 mei was de excursie naar de Oostvaardersplassen en op 17 juni is de seizoensafsluiting in en rond het Hunehuis, wellicht een nieuwe samenwerkingspartner. Dit najaar gaan we met de 'Nachtwachter' op pad, we praten en denken nog over IVN-betrokkenheid bij de Junior Rangers in het Drents-Friese Wold (zie elders in deze Adder) en er is een actieve groep onder de bezielende leiding van Jan Nijman aan de slag gegaan voor de nieuwe natuurgidsencursus samen met IVN-Ooststellingwerf. We verwachten hier veel van, ook voor nieuwe impulsen in Westerveld.

Nieuwe Snuffelclub?

Een nieuwe Snuffelklup!

Al vele jaren is de Snuffelklup een succes in Dwingeloo. Vele kinderen hebben zich al door de enthousiaste vrijwilligers laten verbazen over de mooie dingen in de natuur. Helaas, maar begrijpelijk, is het alleen voor kinderen uit Dwingeloo. Dit tot groot ongenoegen van mijn zoon die nu de leeftijd heeft bereikt om ook mee te mogen doen. Dit heeft mij op het idee gebracht om een nieuwe Snuffelklup op te richten in Ruinen.

Op dit moment zijn er plannen om in het nieuwe schooljaar te starten met een aantal woensdagmiddagen voor kinderen van groep 5 – 8. Daartoe is er een overleg geweest met Diet Prinsen, die een schat aan informatie heeft over allerlei activiteiten. Er is contact gezocht met de beheerders van de dichtstbijzijnde natuurgebieden over de mogelijkheden. Er is dus wat voorwerk gedaan, de eerste activiteiten kunnen nu gepland worden.

Het echte werk gaat nu beginnen en zoals altijd, en dat is nu ook het geval, zijn er voor alle activiteiten vrijwilligers nodig. Ben je geïnteresseerd om een paar woensdagmiddagen in het jaar te helpen en wil je meedenken over leuke activiteiten? Of heb je misschien alleen een paar suggesties voor een mooi nieuwe naam voor deze club? Het maakt niet uit, alle hulp is welkom!

Voor vragen, informatie of opmerkingen kun je je richten tot Marjan Bralten via secretaris@ivn-westerveld.nl of 06-12355145.

Marjan Bralten

Nieuwe Werk -en Doedag op 1 oktober

Vorig jaar was er een Werk- en Doedag over jeugd en jongeren in Norg samen met IVN'ers uit de noordelijke provincies. Dit jaar is er weer een, en wel op *zaterdag 1 oktober* in Nieuw Allardsoog, Bakkeveen. Het zal o.a. gaan over: inzet van natuurouders, maatschappelijke stages en multimedia. Deze dag is bedoeld om iets te komen halen en te brengen en samen concreet verder te kunnen met jeugd en jongeren in onze omgeving. Want de jeugd is onze toekomst! Meer informatie volgt.

District Drenthe nieuwe stijl

Vorig jaar is district Drenthe opgeheven. Daarvoor in de plaats is nu steeds een afdeling een jaar de klos om praktische zaken als subsidies en een jaarlijkse districtsbijeenkomst te organiseren. Dit jaar was de districts-

Natuurgidsencursus start in september

Vijf nieuwe leden konden we vrijdagavond 17 juni in het Hunehuis verwelkomen. Zij starten in september met de natuurgidsencursus. Voor hen was de avond geen afsluiting, eerder een kennismaking met de afdeling.

Ze zijn niet de enige cursisten. Op dit moment zijn er 27 cursisten. Ze komen deels uit ons werkgebied. Een ander deel komt uit Friesland of elders uit Drenthe. Een mooie groep. Dat er voldoende aanmeldingen zijn, is mooi voor ons al cursusteam. Nog mooier is het enthousiasme van de cursisten. We hebben met iedereen gesprekken gevoerd. Er zijn veel cur-

sisten die staan te popelen om actief te worden, die iets willen doen met jeugd en jongeren.

Half september is het zover. Dan start de cursus. We hebben een zeer gevarieerd docententeam: mensen met didactische kwaliteiten die expertise hebben op gebied van flora, fauna, vegetatie, zoogdieren, paddestoelen, amfibieën, reptielen. Daarnaast zijn er docenten die met hun expertise vanuit hun werk of studie een bijdrage zullen leveren voor de blokken mens, milieu en maatschappij, landschap en excursievaardigheden.

De cursus duurt twee jaar. De diplo-

mering zal ergens in juni 2013 plaatsvinden. In de tussentijd zal de afdeling regelmatig iets merken van de natuurgidsencursus. De cursisten zullen meedraaien in werkgroepen, educatieve activiteiten ontwikkelen. En mogelijk zullen ze een beroep doen op kennis en ervaring van leden van de afdeling. Elke cursist zal begeleid worden door een 'mentor', een lid van de afdeling die hen coacht bij de cursus, bij de keuze voor een adoptieterein of een werkstuk.

Als cursusteam zoeken we ondersteuning. Mocht je ideeën hebben voor een project, neem dan contact met ons op. En wil je als mentor fungeren – graag zelfs – laat het ons dan weten.

Je kunt de activiteiten volgen op <http://natuurgidsencursus.blogspot.com>.

Contact met ons kan ook. Namens de afdeling zitten Ria Duiven, Kees van Hasselaar, Margreet van der Valk en Jan Nijman in het cursusteam.

Algemeene-mailadres: natuurgidsencursus@gmail.com

Jan Nijman, de Hoek 24, 8381 Vled-der

Telefoon 0521 381343 of 06 25260101

Een foto van de vorige natuurgidsencursus

bijeenkomst op 16 april in Anloo, georganiseerd door Aa en Hunze. Margreet van der Valk, Jan Nijman en Rien Cardol waren namens Westerveld aanwezig. 's Morgens was er tijd voor huishoudelijke zaken en deden we een rondje langs de afdelingen over vernieuwende kinderactiviteiten. 's Middags waren er excursies in het prachtige gebied van de Drentsche Aa. De nieuwe directeur van IVN regio Noord Fred de Jong was ook de hele dag aanwezig.

Natuurwerkdag 2009

Junior Rangers

Nationaal Park Drents-Friese Wold start als tweede nationaal park in Nederland met junior rangers.

Wat is een Junior ranger?

Het programma voor de Junior rangers is voor jongeren van 12 tot 18 jaar.

Een Junior ranger weet wat het werk van een 'ranger' (boswachter) inhoudt. Hij/zij voelt zich ambassadeur voor het nationaal park en zet zich - samen met andere Junior rangers - in voor het nationaal park door allerlei activiteiten. Voor je Junior ranger wordt, ga je eerst aan de slag als Aspirant Junior ranger.

Aspirant Junior ranger

Van de Aspirant Junior rangers wordt verwacht dat ze kennis maken met het werk van een 'ranger' (boswachter) en de omgeving waar hij werkt. De Aspirant Junior rangers sluiten hun programma af in de zomer met een tweedaags kamp. Na het volgen van dit volledige programma krijgen ze na het kamp een certificaat waarbij ze officieel Junior ranger zijn.

Junior ranger

Voor de gecertificeerde Junior rangers is een vergelijkbaar programma gemaakt, waarbij duidelijk bij de invulling hiervan naar de wensen van de jongeren is gekeken. Van de Junior rangers wordt een actievrije rol verwacht bij de invulling van de programma's, zoals het geven van presentaties, verzorgen van beeldmateriaal, voorbereiden van een programmaonderdeel e.d.

Er wordt ieder jaar een internationaal kamp georganiseerd in Europa voor Junior rangers. Er mogen ieder jaar 2 deelnemers per nationaal park naar dit kamp. De Junior rangers die hierheen gaan worden - na een moeilijke selectie - geselecteerd uit de gegadigden.

Junior rangers in Europa

Europarc is een samenwerkingsverband van alle nationale parken in Europa. Europarc kent verschillende gezamenlijke programma's. Eén zo'n programma is het Junior ranger programma. In steeds meer nationale parken in Europa zijn er Junior rangers actief. Zo langzamerhand is er sprake van een netwerk van Junior rangers: jongeren die met zijn allen meehelpen om de natuur in Europa te beschermen. In het Nationaal Park Weerribben-Wieden zijn Junior rangers al een aantal jaren actief en hebben er inmiddels ook uitwisselingen plaatsgevonden met andere parken in Europa. Het is de bedoeling dat in veel meer nationale parken in Nederland soortgelijke groepen zullen komen. Nationaal Park Drents-Friese Wold is het tweede park dat met junior rangers start.

Programma

Er wordt door het nationaal park gewerkt aan een speciaal programma voor zowel de Aspiranten als de Junior rangers. De maandelijkse activiteiten worden gecoördineerd door twee vaste begeleiders.

De kosten zijn € 35,00 per deelnemer per jaar. Hiernaast kan een eigen bijdrage worden gevraagd bij deelname aan internationale kampen.

Interesse? Stuur dan een email naar: a.polak@ivn.nl

(overgenomen van de website van Nationaal Park Drents-Friese Wold)

IVN-Westerveld en junior rangers?

In het werkgebied van (o.a.) IVN-Westerveld start dit jaar dus een groep van junior rangers. Dat gebeurt vanuit het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Drijvende kracht erachter is IVN-beroepskracht Allard Polak, medewerker educatie en communicatie van het NP.

Het concept van junior rangers is heel succesvol in nationale parken elders in Europa en ook al een aantal jaren in NP Weerribben-Wieden. Deze zomer is het tiende internationale zomerkamp van Europese junior rangers in Wieden-Weerribben. Er worden daar dertig rangers verwacht vanuit tien nationale parken, steeds met een volwassen ranger (boswachter) en twee junioren.

De vraag is of we als IVN-afdeling in de toekomst enige betrokkenheid zouden kunnen en willen hebben bij de junior rangers. Het lijkt een mooi middel te zijn om jongeren in de middelbare schoolleeftijd te betrekken bij de natuur. En mogelijk zijn deze jongeren na hun rangertijd wel potentiële IVN-leden. De cursisten van de nieuwe natuurgidsencursus die in september start moeten allen een educatief project ontwikkelen. Misschien zijn er wel cursisten geïnteresseerd om iets te doen met en voor de junior rangers. Dat zou alvast een logische brug kunnen zijn tussen de rangers en IVN.

Het zijn vragen die ik graag eens wil bespreken met Allard en dan terug wil koppelen naar het bestuur en de vereniging. Heb je ook ideeën of belangstelling om hierover mee te denken, laat dat dan even aan mij weten.

Rien Cardol (rien.cardol@kpnmail.nl)

Het NIVON en het Hunehuis

Dit jaar hielden we onze traditionele seizoensafsluiting in en rond het Hunehuis. Wim van der Wijk, een van de vrijwilligers van het Hunehuis, ontving ons en verzorgde een archeologische en cultuurhistorische excursie over de Havelterberg. Hieronder vertelt hij iets meer over het NIVON en het Hunehuis.

NIVON

Het NIVON is een non-profit organisatie met ruim 30.000 leden en 2.000 vrijwilligers. De organisatie heeft een lange geschiedenis. Wij maken ons sterk voor duurzame recreatie in harmonie met natuur en milieu. Op de mooiste plekjes van Nederland beheert het NIVON dertien natuurvriendenhuizen en tien (natuur) kampeerterreinen, waar ook niet-NIVON-leden van harte welkom zijn.

Daarnaast markeren vrijwilligers circa 4.000 km. aan wandelroutes zoals het Pieterpad. Jongeren die betrokken zijn bij NIVON Jong organiseren reizen, workshops, evenementen, internationale uitwisselingen en kinderkampen.

Het Hunehuis

Bovenop de Havelterberg ligt het Hunehuis te midden van heide, bos en zandverstuivingen. Het oorspronkelijke "Hunehuis" dateert uit 1928 van de vorige eeuw en is als kamphuis gebouwd ten behoeve van de Arbeiders Jeugd Centrale (A.J.C.). Al in het begin van de jaren 30 kwam het huis in eigendom van het Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk (NIVON) en werd het een natuurvriendenhuus.

Aanvankelijk werd er niet in het huis overnacht. Door de afgelegen ligging was er geen gas, elektriciteit en stromend water. De zolders boven de beide vleugels van het huis zijn later ingericht als slaapzolders, mannen en vrouwen gescheiden.

Door de jaren heen is er door leden van het NIVON veel vertimmerd en verbeterd. Een ingrijpende verbouwing vond plaats aan het eind van de

jaren 60. De slaapzolders maakten plaats voor gezinskamers in de beide vleugels en er werd een geheel nieuwe vleugel met slaapkamers achter het huis gebouwd. Het geheel werd verwarmd door centrale verwarming. De keuken is toen ook ingrijpend vernieuwd en aangepast aan de wens van de gasten om er zelf te kunnen koken.

huis zijn twee geheel nieuwe slaapvleugels gebouwd met grotendeels 2, 3 en 4-persoonskamers, waarvan vier kamers ook zijn voorzien van eigen douche en toilet. Het geheel is verbonden door een grote hal die door de grote glasoppervlakken een intens contact met de natuurlijke omgeving van het huis mogelijk maakt.

Na meer dan 40 jaar op deze wijze te hebben gefunctioneerd, is eerst in 2002 opdracht gegeven om het geheel aan te passen aan de eisen van de huidige gast. De val van de Berlijnse muur heeft daar ongewild een rol bij gespeeld. Jarenlang is de vernieuwing van het huis tegengehouden door de mogelijke komst van een groot militair oefenterrein en daarin was voor een natuurvriendenhuus geen plaats. Met de val van de muur was er geen behoefte meer aan een omvangrijk oefenterrein en stond niets ons meer in de weg om de nieuwbouwplannen waar te maken.

Sinds mei 2004 is het 'oude huis' van binnen en buiten helemaal gerestaureerd en voorzien van een eigen huiswachtenverblijf, een ontvangstruimte met balie en drie zalen. De grote zaal is zoveel mogelijk teruggebracht in de oorspronkelijke staat. De ruime keuken is ingericht voor zowel het gebruik door individuele gasten als door groepen. Aan de zuidzijde van het

Activiteiten

Door het jaar heen is er een ruim aanbod van cursussen in de midweten met een open inschrijving. Tevens beschikt het Hunehuis over een drietal vergaderlokalen en een professionele keuken. Deze voorzieningen kunnen los van een meerdaagsverblijf worden boekt.

Zie voor meer informatie www.nivon.nl/hunehuis.

Wim van der Wijk

Zomerzeur

Bent u ook zo'n zomerzeur? Zo'n zonder-zon-geen-zomerzeur? Nederland barst ervan. Van die mensen voor wie de zomer alleengeslaagd is als de zon zich vele uren per dag laat zien. De zon moet bakken op hun huid, de thermometer zo'n graadje of dertig wijzen en de avonden moeten zwoel zijn, terrassig, pas dan is de zomer 'goed'. Om me heen hoor ik veel zomerzeuren zeuren dat het wel weer een 'slechte' zomer zal worden, gezien de voorgaande jaren. Vooral augustus heeft wat betreft neerslagkansen een naam hoog te houden. Klaagzangen waarop ik het stempel 'pathetisch' zou willen drukken, als me dat niet te sterk aan paté deed denken.

Ik heb geen moeite met koele zomers. De zon moet in je hart zitten. Begrijp me goed: ik heb óók geen last van hittegolven. Klimatologisch ben ik een omnivoor. Alleen: koele zomers zijn rechtvaardiger. Voor al die mensen die nauwelijks tegen hitte kunnen, omdat ze een zwakke huid hebben, roodharig zijn of oud - een combinatie van oud en rood kom je zelden tegen - of ergens anders om...

In de nadagen van de vorige zomer ben ik ook even de hort op geweest. Omdat u er zo belangstellend naar informeert meld ik het u: we hadden een aardige vakantie. Op een auto-uurtje rijden van onze woonplaats, volop in de bossen. Het was daar dat ik me weer eens ouderwets defect geschrokken ben. Op een milde dag had ik me met de vakantiefiets van de beheerder van onze bungalow naar een fotogeniek weggetje gemanoeuvreerd, ver van alle toeristische lawaai. Het was er zo stil dat het een geschikte plek

leek voor een gruwelmoord die pas een paar dagen later ontdekt zou worden. Omdat ik mezelf steevast voorhoud dat ik niet van een kleintje vervaard ben, plaatste ik de fiets fier op haar standaard, die echter nogal gammel bleek te zijn. Ik drapeerde het mobiel, zodat het zachtkens tegen de struiken leunde.

Ik omring me met foto-apparatuur, stak een kleine maar fijne Paddestoelengids bij me, en toog enige meters verderop aan het werk. Ik werd daarbij gehinderd door geluiden die ik niet kon thuisbrengen. Tussen de ruige begroeiing klonk geschuifel. Het was geen vogel en een egel kon het ook niet zijn. Ik dacht even aan een slang, maar dit leek me niet de plek voor adders of ringslangen. Enigszins verzenuwd ontspande ik de sluiters van mijn toestel enkele malen. Het was het enige dat ik hoorde, samen met dat geschuifel. Plotseling maakten de struiken vlak naast mij een massaal geluid. Het leek alsof er een bruine beer uit de heesters sprong die zich met een royaal gebaar en een hartelijk 'Joehoe' aan mij bekend wilde maken. Ik schrok me een rolbeverte. Ik keek naast me en zag dat mijn fiets, labiel op haar standaard, midden in de struiken was getuimeld. Trillend van de ellende bleef ik een tijdje zo staan, terwijl ik vergeefs probeerde mijn ledematen weer op orde te krijgen. Het onverklaarbare geschuifel was opgehouden. Ik strompelde naar mijn fiets en bewoog me terug naar de bewoonde wereld. Ik heb de stille weggetjes de rest van de vakantie maar een beetje gemeden!

Axel Wiewel

Groene maand Beleef Buiten!

De Groene Maand is een campagne van IVN Nederland in samenwerking met vele partners. Ons doel is om zoveel mogelijk mensen uit te nodigen de natuur in te trekken. Want "buiten spelen" staat garant voor plezier en onvergetelijke ervaringen. Dat is belangrijk voor het natuurbehoud in Nederland. En het is goed voor lichaam en geest, want groen doet goed!

In de tuin, in het park, bos of aan de kust. Er zijn honderden manieren om van de natuur te genieten. Ver weg, maar vooral ook dicht bij huis! In de eigen tuin worden vaak de mogelijkheden om de natuur de ruimte te geven nog te weinig benut. Ge-

velbeplanting, groenstroken bij scholen en bedrijven, tuinieren op het balkon of dak. IVN neemt deel aan diverse projecten.

Daarnaast zijn er duizenden vrijwilligers het hele jaar door actief in bossen, parken en de Nationale Parken. Je vindt ze in de bezoekers- en informatiecentra. En ze begeleiden je bij kleinschalige en unieke natuurexcursies. Op de website www.groenemaand.nl vind je honderden excursies en activiteiten in de maand septem-

ber, want in die maand vindt de Groene Maand plaats.

Dit jaar al voor de 12e keer. Wij nodigen je uit om mee te doen. **Beleef buiten!**

Vijfennegentig branden in twee jaar Neemt het risico op natuurbranden toe?

Op Tweede Paasdag dit jaar woedde er een grote veenbrand in het Fochteloërveen. Het gebied ten noorden van Appelscha is één van de best bewaarde hoogveengebieden in Europa. Met tal van zeldzame planten en vogels, waar onder sinds enkele jaren ook weer broedende kraanvogels. Circa 100 hectare - een vierkante kilometer - van het natuurgebied ging verloren.

Het aantal natuurbranden lijkt de laatste jaren weer toe te nemen. De laatste twee jaar zijn er liefst 95 geteld in Nederland. Is daar een oorzaak voor en hoe ernstig zijn de gevolgen?

Grote getallen

In heel Europa zijn er jaarlijks 45.000 natuurbranden. Per vijf jaar gaat een gebied zo groot als België in vlammen op. En wereldwijd gaat jaarlijks tussen de zes en veertien miljoen hectare door brand verloren. Het zijn indrukwekkende getallen.

Ook in Nederland lijkt het aantal natuurbranden de laatste jaren weer toe te nemen na een daling aan het eind van de vorige eeuw. Vooral de forse duinbranden bij Bergen en Schoorl in Noord-Holland trokken de aandacht: er was sprake van brandstichting, woonwijken werden bedreigd en mensen moesten hun huizen uit. Begin mei ging er opnieuw 160 hectare duingebied in vlammen op. De zeldzame heide was hier vijftig tot zestig jaar oud.

Eind mei was er een enorme brand op de Kalmthoutse Heide net over de Belgische grens, waarbij liefst 650 hectare verloren ging. Het aangrenzende terrein in Nederland lag lange tijd in de gevarezone.

Code droog

Het aantal grote natuurbranden is een tijdje afgenomen omdat er sneller dan in het verleden alarm werd geslagen via mobiele telefoons. De relatief hoge temperaturen van de laatste jaren en de - zeker dit jaar - langdurige droog-

De lakenvelder is de Rolls Royce van de hobbyboeren

te verhogen het risico op brand echter weer, zeker in het voorjaar als de luchtvochtigheid snel afneemt en vegetatie nog niet is uitgelopen.

Voor de media is brand(gevaar) een boeiend onderwerp en het aantal persvragen hierover bij terreinbeheerders en brandweer neemt altijd toe naarmate het langer droog blijft. De brandweer maakt het extra spannend door 'code rood' of 'code droog' af te kondigen en gemeentes te vragen om stook- en rookverboden. In Drenthe is het rond Pasen al raak omdat dan de

Paasbulten het vuurtje opstoken.

Terreinbeheerders zijn meestal terughoudend in hun commentaar. De ervaring leert dat media-aandacht mensen maar op ideeën brengt. Helaas zijn de meeste natuurbranden nog altijd het gevolg van menselijk handelen of nalatigheid. In Schoorl zijn in mei drie (vermeende) brandstichters opgepakt die los van elkaar opereerden.

Droog hout

Eén van de oorzaken die vaak wordt genoemd voor toename van het aantal branden is het laten liggen van dood hout. Het is een uitvloeisel van nieuwe inzichten over natuurlijker beheer. Takken bleven altijd al liggen, maar het achterlaten van stammen - bijvoorbeeld na storm - is nieuw.

Of dit echt een oorzaak is voor meer branden, is maar de vraag. Takken verhogen het risico op brand inderdaad, maar stammen houden veel vocht vast waardoor ze juist remmend werken. Dat wordt natuurlijk minder als het extreem lang droog is.

Vooral in bossen is het brandgevaar door nieuwe vormen van beheer juist afgenomen. Omdat er minder wordt gekapt, worden bossen ouder. Er ontstaan steeds meer gemengde bossen en loofbomen met bladeren branden veel minder goed dan dennen. En er komt meer ondergroei van struiken en kruiden die vocht vasthouden.

Er is wel een keerzijde: op sommige

De duinen bij Schoorl

plekken wordt de toegankelijkheid voor de brandweer minder en in grote natuurgebieden is het soms moeilijk om aan genoeg bluswater te komen. Zo heeft onderzoek van de bestrijdingsdiensten uitgewezen dat het aantal goed onderhouden brandgangen is verminderd. Terreinbeheerders en het Bosschap pleitten daarom voor het (opnieuw) aanleggen van brandstroken en loofhoutsingels. In de duinen van Schoorl zijn vorig jaar containers met bluswater geplaatst: niet fraai wel nuttig.

Gevolgen voor de natuur

Standaardreactie van biologen over de schade van natuurbranden is vaak: de natuur kan wel tegen een stootje, zeker als we zorgen voor grote robuuste gebieden. Dat mag zo zijn, maar zeker op korte termijn zijn de gevolgen van natuurbranden vaak groot. De slachting onder hagedissen, slangen, vlin-ders en insecten in het Fochteloërveen is ongetwijfeld groot. Ook veel vogel-nesten gingen verloren, maar het lijkt erop dat de broedende kraanvogels de dans zijn ontsprongen. In Schoorl werd zowat eenderde van het leefge-bied van de nachtzwaluw en de patrijs verwoest.

Bij heide- en veenbranden zijn de gevolgen vaak afhankelijk van de heftig-heid. Als het vuur diep de grond in gaat worden ook wortels en zaden aan-getast en is herstel na de brand veel

moeilijker. Zo is bij de brand op de Kalmthoutse heide ook ondergronds heel veel schade aangericht.

In 1995 woedde er een grote bosbrand bij Kootwijk. Onderzoeksbureau Alter-ra onderzocht de gevolgen en kwam tot de conclusie dat het verstandig is om de boel na een brand niet op te rui-men. Halfverbrande boomstammen zijn een prima voedingsbodem voor nieuwe opslag. Nadeel is wel dat de bodem na een brand vaak erg voedsel-rijk is. En aan mest – ook natuurlijke – hebben we in de Nederlandse natuur toch al geen gebrek.

Voor het duinheidegebied bij Schoorl

heeft Staatsbosbeheer gemeld dat her-stel heel moeilijk zal worden. Het her-stel na vorige branden heeft 1,5 mil-joen euro gekost. Dit keer zullen de kosten nog veel hoger zijn. Door de grote hoeveelheid organisch brandaf-val dreigt vergrassing van de heide-percelen. Dat is alleen tegen te gaan met intensief beheer: plaggen alleen al kost 20.000 euro per hectare en scha-pen, geiten of runderen vreten tegen-woordig ook niet meer voor niets. Het is zeer de vraag of deze regering nog eens de portemonnee gaat trekken!

Fochteloërveen

Droogte in de natuur **Veelomvattend en complex**

De natuur is veerkrachtig en kan tegen een stootje. Toch hebben natuurverschijnselen natuurlijk wel effecten op de natuur. Zo stelt de extreme droogte van dit voorjaar veel planten en dieren op de proef. Een klein onderzoekje in actu-ele bronnen levert een genuanceerd beeld op. Wat de effecten op wat langere termijn zijn, vinden ook deskundigen moeilijk om te voorspellen.

Meer dan gebrek aan water

De gevolgen van langdurige warmte en weinig regen zijn veel groter dan alleen het gebrek aan water. De beschikbaarheid van voedingsstoffen in de complexe voedselketen verandert. De droogte heeft gevolgen voor de bodemgesteldheid. Het grondwaterpeil zakt met effecten op de wortelzone van plan-ten en op de doorlaatbaarheid van de grond. In beken, rivie-ren en vennen zakt het waterpeil. De stroomsnelheid neemt

af en de watertemperatuur stijgt. Bij de hoge temperatuur daalt het zuurstofgehalte in het water. En in het westen van het land kan een lage waterstand leiden tot verzilting van de bodem omdat er ruimte komt voor zout kwelwater vanuit de Noordzee. De snelle afbraak van organisch materiaal zorgt voor extra voedingsstoffen (vermesting) in het milieu die weer een scala aan problemen voor sommige planten en die-ren kan opleveren.

Maatregelen met gevolgen

Maatregelen die we nemen om met de droogte om te gaan, hebben elk ook weer hun eigen specifieke uitwerking. Zo pompen waterschappen in droge periodes water vanuit rivie-ren of het IJsselmeer naar hoger gelegen delen van het land voor de landbouw. Dit gebiedsvreemde water heeft bijna al-tijd een andere samenstelling, voedselwaarde en zuurgraad

dan de gebruikelijke watervoorraad. Het kan leiden tot vermessing en verzuring, ontwikkelingen die we vanuit de natuur juist graag willen tegen gaan.

It Fryske Gea meldde onlangs dat er honderden weidevogels en lepelaars zijn verdronken omdat Rijkswaterstaat het water van het IJsselmeer met 10 centimeter had verhoogd met gevolgen voor de waterstand in Friesland.

Dieren en planten in soorten en maten

Voor planten en dieren pakken het warme weer en de droogte heel verschillend uit. Ze hebben ook allemaal hun eigen strategieën om ermee om te gaan.

Amfibieën en reptielen leven in poeltjes en vennetjes. Als die verdrogen dan heeft dat gevolgen voor de omvang van de populaties. Dat geldt ook voor *adders* die houden van een vochtige omgeving.

Vogels hebben in het algemeen wat minder last, al is het maar omdat ze makkelijker op zoek kunnen naar de gunstigste omstandigheden. Bij warm weer zijn er vaak veel insecten, dus er is voor veel soorten genoeg te eten. Grutto's hebben juist moeite om voldoende voedsel te vinden en stellen daardoor het broeden uit. En ook eenden, hoenders en sommige zangvogels hebben het er moeilijk mee. Voor de boerenzwaluw is er nog een ander probleem; hij heeft modder nodig om z'n nest te bouwen.

Voor veel *vlinders* is warmte zelfs een voordeel, maar dan moet er niet een al te droge zomer op het voorjaar volgen. Met name de vlinders in droogtegevoelige gebieden als duinen en heide kunnen dan alsnog in de problemen komen. In 2003, met een droog voorjaar gevolgd door een droge zomer, vielen heivlinders, kommavlinders en duinparelmoervlinders fors in aantallen terug.

De droogte heeft veel effect op de *voorjaarspaddenstoelen*. Zij varen natuurlijk wel bij een vochtig klimaat. Dood hout – vooral de forsere stammen – kan voor sommige soorten de redding zijn, maar zelfs dood hout kan te droog worden.

Planten die vooral in het late voorjaar kiemen zoals gentianen en bremrapen, hadden het dit voorjaar moeilijk. Planten die al vroeg gekiemd zijn hebben wel meer moeite om door te groeien en zullen straks mogelijk minder bloeien en dus minder zaad produceren.

Veel *bomen* produceren bij droogte minder bladeren. Vooral de beuk heeft hier last van en ook berken en eiken worden minder vitaal. Er zijn echter ook bomen die profiteren en meer ruimte krijgen. Denk bijvoorbeeld aan de walnoot, de tamme kastanje, esdoorn, plataan en zomerlinde.

Zelfs *onder water* heeft de warmte zo zijn effecten. Een hoge zonintensiteit en weinig regen kunnen algenbloei uitlokken. Of de giftige blauwalg in het water bij het Almeerderstrand ook met het warme weer te maken had is niet bekend. Eind mei stierven hier drie honden die van het water hadden gedronken.

Onzekere toekomst

Uiteraard heeft de geleidelijke opwarming van de aarde – we weten natuurlijk niet of het warme voorjaar hiervan een signaal is – ook ingrijpendere gevolgen voor de natuur op de lange termijn. Bloemrijke graslanden en heidevelden in de duinen groeien zonder maatregelen dicht. Grote zoogdieren, zoals het ree, kunnen hierdoor hun leefgebied uitbreiden. Op de natte heide wordt het pijpenstrootje dominant. Dopheide verdroogt en kenmerkende soorten als klokjesgentiaan, parnassia en eenjarig wollengras krijgen het moeilijker.

Het zijn slechts de eerste, min of meer voorspelbare gevolgen van klimaatverandering. De natuur is dermate complex en de samenhang zo groot, dat niemand met zekerheid weet wat opwarming van de aarde – inclusief de rijzing van de zeespiegel – met de natuur, het landschap en ons leefklimaat gaat doen. We zien echter wel nieuwe soorten opkomen die we in Nederland nog niet eerder tegenkwamen: de afgelopen jaren zijn al veertig nieuwe soorten toegevoegd aan de standaardlijst Nederlandse Flora. Een verrijking van de natuur? Dat staat nog maar te bezien; de toekomst zal uitwijzen welke

soorten voor de nieuwe moeten wijken.

Bronnen: diverse artikelen op basis van de Natuurkalender

(www.natuurkalender.nl) met o.a.: “Actuele gevolgen van de uitzonderlijke droogte voor de natuur” (28-04-2011)

Fauna van de heide

"Drenthe was ooit voor een derde bedekt met levend hoogveen. In deze arme omgeving moet iedereen wel bijverdienen.", aldus Geert de Vries NME-consulent van het IVN tijdens zijn lezing op 30 maart.

Geert de Vries is een boeiend verteller en heeft ook prachtige plaatjes van heel veel natuur, vooral in Drenthe. Deze avond ging in het kader van de korte cursus heide vooral over de fauna van de heide in Drenthe. Hij daagt je uit om zijn verhaal te onderbreken, maar met een stortvloed aan woorden en kennis lukt dat nauwelijks. Ik heb wat aantekeningen gemaakt, want veel feiten en leuke verhaaltjes kan ik later weer gebruiken met excursies.

Vogels

Voor kenmerkende vogelsoorten op de heide moet de heide groter zijn dan 400 ha. Dan kunnen daar korhoen, klapekster en wulp leven. Het korhoen is een randfiguur, want hij heeft zeker ook cultuurland nodig. Vooral de zaden van de boekweit zijn een geweldig voedsel voor de jongen. Boekweit kreeg zijn naam doordat de zaden lijken op beuken(nootjes) en weite is graan. Beukengraan dus. De baltsplaats voor het korhoen heet een lek. En de beste plek daarin is altijd in het midden. Een haan houdt dat maar enkele jaren vol, dan nemen jongere hanen het over.

Kieviten leven vooral op de plagstroken, net als de veldleeuweriken. Plagstroken zijn tegenwoordig geweldige broedplaatsen voor de kievit. Hier kan hij ongestoord 4 weken broeden en dat is op weiland tegenwoordig bijna uitgesloten. De manlijke kieviten komen in het voorjaar als eerste aan. Dit zijn echte macho's. Het gaat ook de kievit om de meest centrale plek. Later komen de vrouwtjes. Die zijn eigenlijk niet zo gediend van dat machogedrag. Zij hebben liever zorgzame types. In het begin hebben ze ook nog last van doortrekkers uit Scandinavië, maar zodra ze doorhebben dat dit een ander dialect is, kan hij opkrassen. De jonge pullen sjouwen wel 10 km per dag op zoek naar voedsel.

Aan de rand van de heide tref je de roodborsttapuit, paapjes en geelgors aan. Zij doen het in Drenthe spectaculair goed. Zoals altijd zingen alleen de

mannen. Overigens ook de grauwe klauwier doet het goed.

Zoogdieren

Er is niet een specifiek zoogdier van de heide. Soorten die er voorkomen zijn: het ree, de opportunist de vos, het konijn, hier gebracht door de Romeinen en het haas, die al in februari-maart jongen kan hebben. Deze jongen slapen verspreid over het gebied en komen een half uur voor zonsondergang op de plek samen waar zij geboren zijn. Daar worden zij gezogd, waarna zij zich weer verspreiden. De hazenmelk moet dus wel heel voedzaam zijn.

Reptielen

Een aantal reptielen is wel kenmerkend voor de heide. Adders zijn door hun verschillende kleurpatronen individueel herkenbaar. Veel fotografen verstoren de adders in het voorjaar op zoek naar het mooiste plaatje. Maar deze verstoring gaat vaak ten koste van de voortplanting. Want de vrouwtjes hebben voldoende warmte nodig om de eieren te laten uitkomen. Adders zijn koudbloedig en hun leefgebied moet daarom geschikt zijn om te kunnen opwarmen, maar ook om te

kunnen afkoelen. Adders gebruiken zo weinig energie dat zij toe kunnen met 5 muizen of kikkers per jaar. Adders zijn geen jagers, maar wachtters. De levendbarende hagedis is ook zonnehoeftig. Het dier slaapt als het ware de eieren met zich mee naar de zonnigste plekjes. Kijk dus op kale plekjes.

Insecten

Bij de insecten van de heide denk je natuurlijk direct aan de Honingbij. De honingbij is nog steeds een wilde soort. De soort houdt geen winterslaap, maar winterrust en heeft dan wel voedsel nodig. Daarom verzamelen de bijen nectar, waar het water uit verdamppt en honing overblijft. Een bij kan wel de helft van haar eigen gewicht meenemen aan stuifmeel. Dat zouden wij eens moeten doen. En bijen vliegen er ook nog mee!

Van de Hommel valt te vertellen dat deze vaak inbreekt in bloemen. In juli zijn soms bijna alle urtjes van de dopheide opengebroken. Voor de bloemen is de nectar het cadeautje voor insecten, als ze maar het stuifmeel meenemen naar de volgende bloemen. Maar dat gaat natuurlijk niet met inbraak. De strategie van de dopheide is dus niet zo'n heel goede keuze. De nectar is te goed verpakt.

Adder

Kenmerkende dagvlinders van de heide zijn de kleine en de bruine vuurvlinder en natuurlijk de aardbeivlinder. In Drenthe leeft de rups van de aardbeivlinder van tormentil. De aardbeivlinder komt nog op drie plekken voor in het Dwingelderveld.

Het Groentje is een randsoort. Voor deze soort is het nodig dat er wilgen in de omgeving staan, want in april is er nog geen andere nectar. In mei gaat de vlinder wel naar grazige plekken om daar nectar te halen.

Het Heideblauwtje heeft een structuurrijke heide nodig. Voor de paring in juni is veel voeding (nectar) nodig en dat haalt het blauwtje uit de dopheide. De eitjes legt de vlinder op struikheide op eiwitrijke takjes aan struiken van 1 à 2 jaar oud. Deze struikheide moet op kale plekken groeien, zodat de omgeving snel opwarmt in het voorjaar. Man en vrouw slapen op pijpenstrootje.

Het gentiaanblauwtje komt later in de zomer en legt de eieren op klokjesgentianen, die binnen 5 meter van een knooppierenest moeten groeien. In het mierenest wordt de rups een parasiet (een carnivoor). De pop geeft de geur af van jonge mieren (een zwitsal luchtje).

Reptielen in de venen

Het water in de Drentse veentjes is heel zuur, daarin kunnen geen vissen leven. Daarom leggen Heikikkers hun eitjes in deze vennen. De Ph moet 3,5 à 4 zijn. Heikikkers overwinteren in de grond, ze graven zichzelf in. Het vrouwtje legt wel 4000 eieren, die in contact met water enorm opzwellen. Veel venen zijn tegenwoordig te zuur en dan verschimmelen de eieren. De Bruine kikker legt de eieren in iets verrijkt water, dus niet zo zuur. Voorwaarde is dat de plassen later in het jaar opdrogen. Want ook daarin leven geen vissen. Opdroging van de plassen in het vroege voorjaar is een grote bedreiging. Bruine kikkers leggen heel veel eieren. De strategie van de Rugstreeppad is dat hij een pionier is. Hij zoekt nieuwe watertjes waarin nog geen vissen leven. De Rugstreeppad legt de eieren verspreid over wel vier plekken/watertjes. Hij spreidt het risico. Salamanders gaan eind februari naar het water, iets minder zuur: tot Ph5. Salamanders ruiken heel goed. Het mannetje zet het zaadpakketje af

Heideblauwtje

op een kale bodem, waar het vrouwtje het meeneemt en in haar lijf brengt. Kleine salamanderlarven zijn roofdier-tjes, in tegenstelling tot kikkervisjes, die algen eten.

Dagvlinders van de veentjes

De specifieke dagvlinders van de Drentse venen zijn het Veenhooibeestje, Veenbesblauwtje en Veenbesparelmoervlinder. Het Veenhooibeestje komt nog massaal voor in het Fochteloërveen. In juni is de soort goed te zien. De rups leeft op eenarig wollegras. Maar vlinders denken niet in plantensoorten, maar in structuren: hoe die plantensoorten voorkomen in het landschap. De Veenbesparelmoervlinder komt nog achter Spier voor.

Het Veenbesblauwtje is een soort van het koude klimaat. De gemiddelde temperatuur is de afgelopen 30 jaar met 1 graad gestegen en dat gaat al problemen geven. Het is hier nu net zo warm als 30 jaar geleden in Noord-Frankrijk. Het Veenbesblauwtje is de enige van de drie soorten die nog op het Dwingelderveld voorkomt.

Libellen

Meervoud van Libel is toch echt Libellen, Libelles zijn een stapel dameslectuur. Heel algemeen bij de Drentse venen is de Paardenbijter, herkenbaar aan de groene punaise bovenop het lijf. Libellen leven hooguit enkele weken, maar als larve soms wel twee jaar. Het beste libellengebied is water dat iets verrijkt is. Hier zie je ook de Tengere pantserjuffer. Bij het water zie je alleen geslachtsrijpe libellen. De jongste

libellen zwermen de eerste twee weken van hun leven wat rond en die kun je dan ook goed op droge plekken aantreffen. Dat zijn hangjongeren. Tegenwoordig zie je ook de Vuurlibelle uit Zuid Europa. Het is niet echt een aanwinst. Heel algemene soorten uit het zuiden bereiken ons land, maar de heel zeldzame sterven hier uit.

Kenmerkende vogels van de venen

Er zijn heel wat vogels op en rond de natte heide: Dodaars (leeft van libellenlarven), Geoorde fuut, Blauwborst, Kleine plevier, Wintertaling, Kuifeend (slaapt 's winters overdag op het veen en gaat 's nachts elders mosselen halen). Eenden zijn nachtdieren, ganzen dagdieren. De Rietgans poept elke drie minuten een keutel; de Zonnedaauw kan daar niet tegen. De Kokmeeuw is weer algemeen in het veen. Er komen immers geen vossen op de Bentepollen. Kokmeeuwen zijn wormeneters. Ook bij de Kokmeeuw is het centrum van de kolonie het meest gewild, daar heb je broedsucces. Aan de randen is er veel verlies.

De paarse VVV-heide is rampzalig. Dat is een monocultuur waar voor de meeste dieren niets te halen valt. Dieren hebben behoefte aan afwisseling, aan variatie. Het gaat om de vele overgangen, om diversiteit. Dus veel plaggen en begrazen. Wellicht komt dan de kraanvogel ook nog eens in het Dwingelderveld tot broeden.

Henk Barendsen.

Excursie Oostvaardersplassen

Vergezeld van een zonnetje, weinig wind en een grap hier en daar vertrokken we met 15 man goed gemutst op weg naar de lang verwachte excursie bij de Oostvaardersplassen. Daar aangekomen ontstond enige verwarring. Bij het ene gebouw starten, bij het andere gebouw betalen, wel of niet open? Enfin, we togen uiteindelijk enthousiast naar het bezoekerscentrum, de trots van Staatsbosbeheer, om dit te bekijken. Het was inderdaad mooi binnen, maar toch werden we stiekem steeds trotser op ons eigen Appelscha(hum).

Om half elf vertrok de elektrische bus richting natuurgebied. Na 5 minuten was de inhoud bevroren. Af en toe trok een passagier met enige moeite wat extra kleren aan, maar het merendeel kromp steeds meer in elkaar of waai-de gewoonweg weg. Toch, met de oren en ogen was niets mis en zo zagen we heel wat bijzondere dieren door onze verrekijkers, fototoestellen of zomaar rechtstreeks. We zagen bijvoorbeeld hinden, lepelaars, kiekendieven, zilvereigers en misschien wel een van de beroemde leden van de vossenfamilie (www.volgdevos.nl)! Boswachter Rob wees ons waar het hol was. Vlak bij het hol zagen we een enorme kudde Konikspaarden. Het was een geweldig gezicht hoe de kudde zich verplaatste. Sommige paarden deden zich tegood aan het water waar we dichtbij stonden. Anderen liepen even verderop dwars door het water om bij de rest van de kudde te kunnen komen. Het was een magnifieke ervaring! Geweldig! Daarnaast liepen er nog bijzondere koeien rond. Deze hekrunderen zijn zoveel mogelijk gefokt naar het voorbeeld van het helaas uitgestorven oeros. Ze hadden prachtige horens en een witte vlek om de toet. De rest van de koe was donkerbruin.

Staatsbosbeheer streeft ernaar de natuur in de Oostvaardersplassen zo natuurlijk mogelijk te houden. Daarom grijpen ze zo min mogelijk in. Dit betekent dat de kada-

Bruine kiekendief

vers van de dieren in het gebied blijven liggen voor de aaseters. Dit betekent ook dat er op dit moment weinig bomen zijn. De bomen die het in de toekomst moeten gaan doen zijn de meidoornen en de sleedoorn. Deze bomen creëren een kring van uitlopers om de hoofdboom heen, waardoor deze beschermd blijft. Daaromheen weer een kring uitlopers enz. Uiteindelijk ontstaan bosschages, waarbinnen ook andere begroeiing een kans krijgt.

Voorzien van al deze en nog veel meer nieuwe kennis reden we weer terug naar het beginpunt. Daar strompelden we vlot naar het bezoekerscentrum om ons op te warmen met een lekkere kop koffie of thee. Een deel ging daarna de vogelkijkhut bezichtigen, een ander deel vertrok naar huis. We kunnen terug kijken op een zeer bijzondere, leerzame en gezellige dag!

Marit van der Gant

Dassen in Drenthe

.Je kiest de avond van een mooie warme dag eind april of begin mei. Eet een dagje geen uien of knoflook en wast je niet met Axe of Andrelon, ook de deodorant laat je staan. Je wast je gewoon onder de waterstraal en negeert de opmerkingen van collega's of partners. Een klein klapstoeltje meenemen is handig of zoals wij deden een oude slaapzak. En uiteraard toestemming van de beheerder.

De auto wordt in de berm geparkeerd en je loopt het bos in, in de richting van de burcht. Eenmaal tussen de bomen bepaal je goed waar de wind vandaan komt zodat je loopt naar de kant van de burcht waar de wind naar toe waait. Daar zoek je een goed plekje, in ons geval een boomstam waar we slaapzak dubbelgevouwen opleggen. Dan gaan we zitten, het is zeven uur. We hebben goed zicht op 4 pijpen van de dassenburcht.

Heel in de verte hoor je een auto, soms lijken mensen dichtbij. Het valt op hoeveel kabaal een landbouwmachine maakt in stilte van de lenteavond. Af en toe wordt er een vlieg lastig, je wilt even gaan verzitten maar je wilt niet teveel geruis maken. Om half acht noteer je, niks gezien. Het blijft aange-naam warm en de wind is een zacht briesje en draait niet. Dat is me weleens gebeurd wind die draait tij-

Jonge dassen (foto: André Donker)

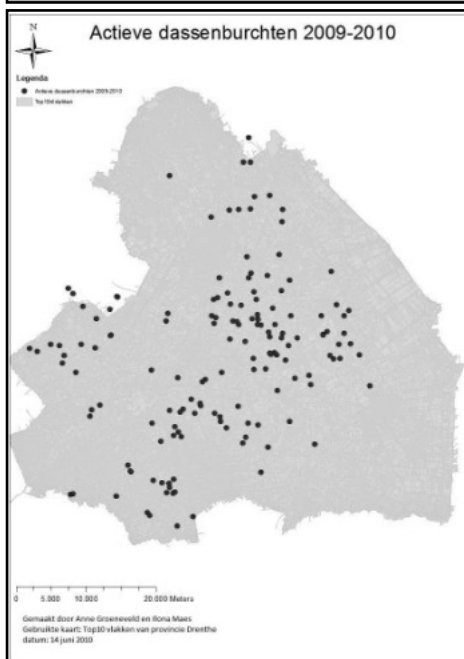
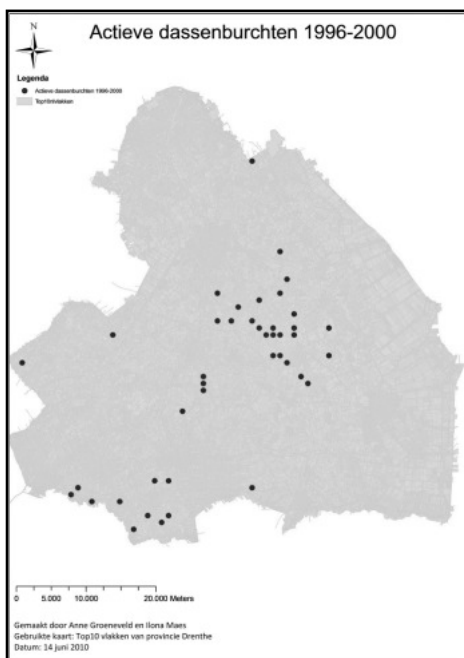
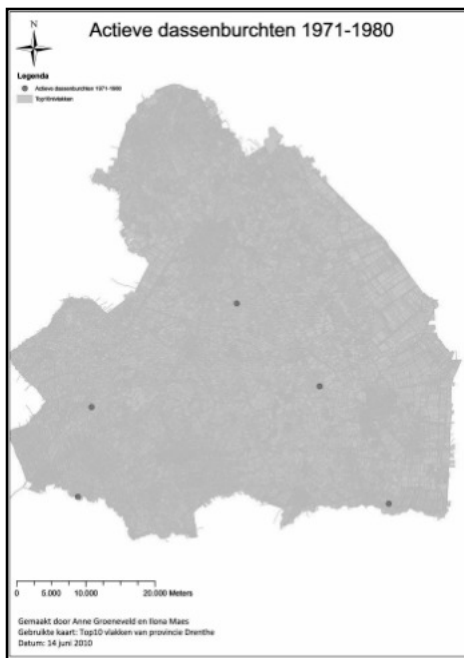
dens het posten, dan moet je verplaatsen en dat is niet erg handig. Je hoort de vogels, merels, zwartkop, kraaien. Acht uur, je noteert dat je niks hebt gezien.

Kwart over acht. Er loopt iets over de grond, is het een vos? Het is een bruin dier dat doodgemoedereerd uit het struikgewas stapt en anderhalve meter voor ons voorbij loopt. Ter grootte van een kat, bruin, mooie oortjes. Hij ziet ons niet. Vijf meter verder schiet

hij razendsnel een boom in. De merels die zoeven nog rustig zongen raken in paniek, hun zang wordt een aanhoudend gepiep. De boomarter is op zoek naar vogelnesten, met de behendigheid van een eekhoorn alleen een stuk groter springt hij van boomtop naar boomtop op zoek. Het is een fascinerend gezicht om deze acrobaat aan het werk te zien. Na een minuut of tien wordt het stil en wij vervolgen ons eigenlijke werk: de dassenburcht.

*Oostvaardersplassen:
Links: Jonge edelherten,
Rechts: Konikpaarden*

Om half negen stoot mijn partner me aan. Voor mij achter een boom is er een das naar buiten gekomen, moeilijk zichtbaar, tussen takken. We schatten zijn het vier, vijf dassen? Vier kleintjes en één volwassene. Na vijf minuten verdwijnen ze weer zonder dat we ze goed hebben kunnen zien.

Kwart voor negen, via een andere pijp naar buiten gekomen krijgen we het goed te zien. Eén volwassen vrouwtje en vier spelende jongen. Het volgende half uur voeren ze hun show op, de kleintjes ravotten, moeder das haalt soms een kleine die te ver weg gaat terug: simpel door het jong in haar bek te nemen en terug te slepen. Verder buitelen de kleine dasjes over elkaar heen, soms met zijn tweeën, soms met zijn drieën en soms is moeder het slachtoffer. Na een dik half uur gaan ze naar binnen, de rust keert terug. (kijk voor een impressie hier: <http://www.youtube.com/watch?v=tek6H5LmRTY>, niet onze waarneming!!) We blijven nog drie kwartier op onze post om zo rond tien uur weer terug te gaan naar de auto.

Bovenstaande waarneming laat zien dat het goed gaat met de das in Drenthe. Eind 2010 waren er volgens Pauline Arends 180 hoofdburchten bekend in Drenthe. In de bestaande gebieden komen steeds meer dassen maar de das verspreidt zich ook naar andere terreinen. Een opvallend feit daarbij is dat de oude dassenburchten weer bewoond worden. Dit is een nog onverklaard fenomeen. Het is onbekend of de dassen daar komen door oude geursporen of liggen de burchten op logische plaatsen.

De kaartjes hieronder geven aan hoe sterk de verspreiding van de das in de laatste jaren is toegenomen:

Ontwikkeling van dassenburchten tussen 1971 en 2010

Het gevolg van het succes van de das heeft als schaduwzijde dat steeds meer dassen verkeersslachtoffer worden. Zelf heb ik vorig jaar een dode das gevonden op de Oude Willem en de mannetjes die horen bij de burcht waarvan ik de obser-

vatie beschrijf zijn waarschijnlijk een paar weken eerder doodgereden. Dassen tunnels en goede rasters zijn daarom van belang om de das te beschermen. Gelukkig heeft André Donker via een inventieve manier van fondswerving geld gevonden om juist rondom Wapse en Doldersum flink wat dassentunnels aan te leggen. Dat is een goede zaak voor de dassen in het Drents Friese Wold!

De das is een prachtig en onschadelijk dier dat zich goed thuis voelt in het gebied tussen bos en platteland. De schade die dassen aanbrengen valt erg mee en wordt in veel gevallen vergoed door het faunafonds. Ook particulieren met een burcht op hun terrein komen in aanmerking voor een vergoeding.

Het is mooi om te kunnen constateren dat er op dit punt sprake is van een positieve ontwikkeling. Daarbij blijft bescherming op het huidige niveau en goede voorlichting over dit prachtige dier een absolute noodzaak.

links:

<http://andredonkernatuur.blogspot.com/2011/05/netwerk-van-dassentunnels.html>

<http://www.zoogdiervereniging.nl/nod/e/1049>

<http://www.dedas.com/gasten/meles/inhoud.html>

Het Bedwongen Bos over Nederlanders en hun natuur

De Oostvaardersplassen staan model voor de nieuwe Nederlandse natuur. Het landschap wordt open en weids gehouden door de heckrunderen en konikspaanen. Kadavers van de grazers blijven liggen om vossen en roofvogels te lokken, zelfs de zeearend komt weer terug en voorzichtig dromen de beheerders van de eerste wolf die de Duitse grens oversteekt. Toch is dit ecosysteem waar 'Honger bij de natuur hoort' onderwerp van een doorlopende discussie. Is dit natuur? Moeten we zo met de natuur omgaan? In het Bedwongen Bos van Dik van der Meulen wordt de verhouding tussen Nederlanders en hun natuur geschetst. Het plaats zeker de recente natuurherstelprojecten in een breder perspectief.

Nederlanders en hun natuur, het is niet altijd zo geweest. De allereerste primaten leefden 250.000 jaar geleden in de buurt van Maastricht. Er is weinig van ze bekend. Zo'n 120.000 jaar later waren er waarschijnlijk neanderthalers. Deze mensachtigen maar ook de oermens zelf waren jagers op oerosen en mammoeten. Waarschijnlijk leefden ze in een complexe verhouding met de natuur met een groot vertrouwen in kruiden. En met een godsdienst en religie die nauw verweven zijn met hun omgeving.

Rond 5000 voor Christus ontstaan de eerste boerengemeenschappen, de jagers en verzamelaars bleven wel gewoon doorgaan en ze leefden naast elkaar. De jacht bracht immers voldoende op en er zijn zelfs aanwijzingen dat de vroege jagersgemeenschappen al aan natuurbeheer deden en de wildstand bewaakten. De landbouw werd wel steeds dominanter en het agrarisch grondgebruik had een grote invloed op de natuur. Bossen verdwenen, de heide rukte op vaak in combinatie met zandverstuivingen.

De Romeinen introduceren de stad in de lage landen. Novomagus (Nijmegen) zal zeker in vergelijking met Rome een kleine stad geweest zijn maar indrukwekkend was het zeker. Voor het eerst leven er mensen buiten de natuur. De prehistorie eindigt en de

mens gaat in toenemende mate de natuur naar zijn hand zetten. Tegen het einde van de Romeinse tijd komt ook het Christendom op en daarmee het kloosterleven waardoor er meer geschreven bronnen over de natuur ontstaan. De natuur was in die tijd een onderdeel van het dagelijks leven. Er zijn tal van woorden voor diernamen maar allemaal in de 'consumptieve sfeer'. Niet eetbare dieren kregen geen naam, een Oudnederlands woord voor vlinder is er niet.

Na de ondergang van het Romeinse Rijk liep het aantal inwoners rond de Noordzeekust sterk terug, Nederland was een natuurgebied en voor een groot deel met hoogveen bedekt, met veel bos op de hoger gelegen zandgronden. Als de bevolking vanaf Karel de Grote weer toeneemt, neemt het bos areaal weer af, zo sterk dat dit beschermd werd. Niet uit ideële gronden maar om voldoende hout en turf te behouden voor voedselbereiding en verwarming.

Een belangrijke bron uit de Middeleeuwen is 'Der nature bloeme' van Jacob van Maerlant, gebaseerd op Liber de natura rerum van Thomas van Cantimprè. De kennis der natuur in dit boek is vooral afkomstig van Aristoteles en Plinius, dit waren geschreven bronnen die niet in twijfel werden getrokken. De natuur was daardoor bevolkt met wonderlijke wezens zoals alruinmannetjes, eenhoorns en hazen die om het jaar van geslacht veranderden. Kern van 'Der nature bloeme' is het nut van de natuur en het is daarom tegelijkertijd een kookboek en een geneesmiddelenboek.

De plaats van God in de natuur en de bedoelingen van God met de natuur waren vooral in de late middeleeuwen belangrijk. De schijnbare volmaaktheid en oog voor detail leidde als vanzelf tot de alles overstijgende Ontwerper, een argument waarmee tot op de dag van vandaag het intelligent design wordt verdedigd.

De renaissance greep niet alleen terug op de klassieke oudheid maar zorgde ook voor een hernieuwde nieuwsgierigheid en dus nieuw onderzoek. De we-

tenschap, vooral door de ontdekkingen van Copernicus en Galilei veranderde de plaats van de mens in de schepping. De aarde was niet langer het centrum van het universum maar slechts één van de zes planeten. Een reuzenstap in de kennis van onze natuur is gezet door de Zweedse arts Carl von Linné (Linnaeus) die in zijn Systema naturae alle planten en diernamen terugbracht tot twee, een naam voor het geslacht en een naam voor de soort. Door deze systematische aanpak kwam er een einde aan de spraakverwarring over planten en dieren. Hij was niet de eerste met deze nomenclatuur maar door zijn grootschalige en systematische aanpak wel de invloedrijkste.

De volgende wetenschapper die ons beeld op de natuur revolutionair veranderde was Charles Darwin. Tijdens zijn verblijf op de Galapagos-eilanden vielen hem de verschillen op tussen de snavels van vinken die qua andere kenmerken sterk op elkaar leken. Woonden de vinken op een plek met noten en zaden dan hadden de vinken zware snavels om de zaden te kunnen kraken. Leefden de vinken op een bloemrijk eiland dan hadden de vinken spitse snavels om de nectar te kunnen eten. Deze observaties legden de basis voor de theorie van natuurlijke

ke selectie. Het gedachtegoed van Charles Darwin legt de basis voor de moderne biologie.

Naast de wetenschap is de Kunst bepalend voor de verhouding tussen mens en natuur. Aan het begin van de 16e eeuw ontstaat de landschapsschildering. Het is niet alleen natuur op deze schilderijen maar de natuur is wel dominant aanwezig. In de negentiende eeuw is het vooral de romantiek die het verlangen naar de wildernis met zijn ongerepte schoonheid weer terugbrengt. Het lijkt dat naarmate de afstand tussen mens en natuur toeneemt er een diep, vaak ideëel verlangen en verheerlijking van diezelfde natuur als compensatie ontstaat. Het is dan ook uit dit verlangen dat er gebieden ontstaan waar de natuur beschermd wordt omwille van zichzelf en niet om de opbrengst hoog te houden. Het eerste Nationale Park ontstaat in de Verenigde Staten 'Yosemite'. Tegenwoordig kennen we ook in Nederland het begrip Nationaal Park. Onze gemeente

kent er al twee, het Parkenbegrip komt dus voort uit een romantische visie op de natuur..

De huidige tijd kenmerkt zich door een geheel nieuwe beweging, het herstellen van de natuur. In grote projecten wordt geprobeerd om het eerder menselijk ingrijpen in de natuur terug te draaien. Hoever men daarbij in de tijd terug wil gaan is vreemd genoeg nooit een punt van discussie. Vaak heeft men het over oernatuur maar deze lijkt dan wel verdacht veel op de natuur van de romantici, met kronkelende beekjes, stroomversnellinkjes en aaibaar wild. Deze projecten hebben toch vaak iets kunstmatigs omdat ze zeker kort na de aanleg erg gestileerd zijn. De kunst is om de natuur na zo'n herstelproject met rust te laten. Overigens is de goedkoopste manier van natuurherstel vaak ook helemaal niets doen, dat kan leiden tot kwalitatief hoogwaardige natuur.

De mens uit de 21e eeuw probeert de natuur op alle manieren naar zijn

hand te zetten, was ooit de natuur de bedreiging nu is het een uitdaging. Voor wie er meer over wil lezen is het boek *het Bedwongen Bos* een absolute aanrader. Naast de historische context wordt de teloorgang van de Nederlandse oernatuur hierin beschreven. Ook gaat het boek in op de ontstaansgeschiedenis van de natuurbescherming in Nederland, met de rol Jac. P. Thijse en in mindere mate Frederik van Eeden. Wat met name Thijse gedaan heeft om de interesse en de beleving van de natuur onder de aandacht te brengen is zeer indrukwekkend. Het *'Bedwongen Bos'* beschrijft dit in groot detail en maakt overtuigend duidelijk dat de Nederlandse natuur er zonder Thijse anders had uitgezien, erger nog er was veel verloren gegaan.

Beekberger woud

IVN Westerveld groene agenda

19 augustus	21.00 uur	Excursie nachtvlinders	Schuur StaatsBosBeheer, Lhee	IVN
september	20.00 uur	Start Natuurgidsencursus		IVN
26 september	20.00 uur	Lezing diersporen		VWU
15 oktober		Excursie diersporen		VWU
29 oktober	18.30 uur	Nacht van de Nacht	Bezoekerscentrum Ruinen	IVN
2 november		Lezing Eric van Ommen		VWU

Voor excursies in het Dwingelderveld aanmelden bij het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten in Ruinen,

tel. 0522-472951. Voor excursies in het Drents-Friese Wold aanmelden bij het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer in Terwisscha, tel. 0516-464040.

De activiteiten in de nationale parken worden meestal georganiseerd in samenwerking met het Nationaal park.

In deze agenda zijn alleen de activiteiten opgenomen waar IVN Westerveld bij betrokken is.

Ook Natuurwerkgroep Diever, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Drents Landschap organiseren groene activiteiten.

Met de **Natuurwerkgroep Diever e. o.** hebben we afgesproken hun activiteiten hier ook te publiceren. (Diverse IVN-ers zijn ook lid van de Natuurwerkgroep. Niet leden zijn ook welkom, al vraagt de Natuurwerkgroep soms een kleine bijdrage).

De gegevens staan ook op internet:

<http://home.hetnet.nl/~nijlaan/NWGprogramma/agenda.htm>

HDL = Het Drents Landschap

SBB = Staatsbosbeheer

DFW = Nationaal Park Drents-Friese Wold

DV = Nationaal Park Dwingelderveld

WARD = Werkgroep Amfibieën en Reptielen Drenthe

NWG = Natuurwerkgroep Diever

Ook Vogelwacht Uffelte e.o. heeft een activiteiten programma. Informatie hierover is verkrijgbaar via het secretariaat: Parkkamp 26, 7971 AM Havelte, tel. (0521) 341640
Website: www.vogelwachtuffelte.nl

Aekingierzand, december 2010

Oostvaardersplassen: kudde Koniks